e-ISSN: 2602-4934 (önceki ISSN: 0255-2981

ANKARA ÜNİVERSİTESİ DİL VE TARİH – COĞRAFYA FAKÜLTESİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜ

TÜRKOLOJİ DERGİSİ

XXVI-1 YAZ- 2022

XXVI. Cilt-1. Sayı Hakemleri

Prof. Dr. Ayfer Yılmaz (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)
Prof. Dr. Fatih Sakallı (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)
Prof. Dr. Feyzan Göher(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)
Prof. Dr. Gürer Gülsevin (Ege Üniversitesi)
Prof. Dr. Hacı İbrahim Delice (Sivas Cumhuriyet Üniversitesi)
Prof. Dr. Hakan Özdemir (Giresun Üniversitesi)
Prof. Dr. Mustafa Kurt (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Nezahat Özcan (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)
Prof. Dr. Nihal Çalışkan (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
Prof. Dr. Nihayet Arslan (Yıldız Teknik Üniversitesi)
Prof. Dr. Oktay Yivli (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi)
Prof. Dr. Uğur Alpagut (Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
Doç. Dr. Erkan Zengin (Hacattepe Üniversitesi)
Doç. Dr. Gülru Bayraktar (Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi)
Doç. Dr. Haluk Öner (Bartın Üniversitesi)
Doç. Dr. Selim Somuncu (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi)
Doç. Dr. Sevim Şermet (Sinop Üniversitesi)
Doç. Dr. Sibel Kocaer (Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Büyükakkaş (Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Canan Olpak Koç (Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Selda Uygur Gürbüz (Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi)

Türkoloji Dergisi
e-ISSN: 2602-4934 (önceki **ISSN: 0255-2981**)

Yılda iki defa yayımlanır.
Published semiannually.

Fakülte Adına Sahibi / Owner for the Faculty
Prof. Dr. Levent Kayapınar

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Editor in Charge
Prof. Dr. Aysu Ata

Editör /Editor
Doç. Dr. Erdoğan Kul

Editör Yardımcıları / Assistants Editor
Dr. Öğr. Üyesi. Emine Gözde Özgürel
Arş. Gör. Selda Alparslan
Arş. Gör. Yunus Sarar

Yayın Kurulu / Editorial Board
Prof. Dr. Abdulkadir Gürer
Prof. Dr. Aysu Ata
Prof. Dr. Fatih Usluer
Prof. Dr. Jale Demirci
Prof. Dr. Nurullah Çetin
Prof. Dr. Paşa Yavuzarslan
Doç. Dr. Bilal Çakıcı
Doç. Dr. Erdoğan Kul
Doç. Dr. Murat Küçük
Doç. Dr. Ülkü Çetinkaya Karakoyun
Dr. Öğr. Üyesi Ebubekir Sıddık Şahin
Dr. Öğr. Üyesi Emine Gözde Özgürel

Yayın Danışma Kurulu / Advisory Board
Prof. Dr. Uwe Blaesing (Hollanda)
Prof. Dr. Mustafa Canpolat (Türkiye)
Prof. Dr. Marcel Erdal (Almanya)
Prof. Dr. Kerima Filan (Bosna Hersek)
Prof. Dr. Peter B. Golden (ABD)

Prof. Dr. Viktor G. Guzev (Rusya)
Prof. Dr. Gürer Gülsevin (Türkiye)
Prof. Dr. Ferit Hakimcanov (Tataristan/ Rusya)
Prof. Dr. Ramazan Kaplan (Türkiye)
Prof. Dr. Önal Kaya (Türkiye)
Prof. Dr. Zeynep Korkmaz (Türkiye)
Prof. Dr. Hasan Özdemir (Türkiye)
Prof. Dr. F. Sema Barutçu Özönder (Türkiye)
Prof. Dr. Claus Schönig (Almanya)
Prof. Dr. Osman Fikri Sertkaya (Türkiye)
Prof. Dr. Halil İbrahim Usta (Türkiye)
Prof. Dr. Peter Zieme (Almanya)
Prof. Dr. Hamza Zülfikar (Türkiye)

Türkoloji Dergisi, uluslararası hakemli bir dergidir.
Journal of Turkoloji is an international refereed journal.

Yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir.
Writers are solely responsible for the content of their articles.

Yönetim Yeri / Managing Office
Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
06100 Sıhhiye - ANKARA / TÜRKİYE
e-posta: turkoloji@humanity.ankara.edu.tr
Web https://dergipark.org.tr/tr/pub/turkoloji

Türkoloji Dergisi; **MLA** (Modern Language Association Database), **WorldCat, MIAR** (Information Matrix for the Analysis of Journals), **SciLit, ResearchBib, OAJI** (Open Academic Journals Index), **ESJI** (Eurasian Scientific Journal Index), **DRJI** (Directory of Research Journals Indexing), **CrossRef, CiteFactor, Impact Factor, ROAD, International Citation Index, PBN** (Polska Bibliografia Naukowa), **DIIF** (Directory of Indexing and Impact Factor), **Rootindexing, i2or, CIRC** (Clasificación Integrada de Revistas Científicas), **WCOJS** (World Catalogue of Scientific Journals), **SIS** (Scientific Indexing Service), **SCIFactor, Journal Factor, Science Library Index, Google Scholar, Akademik Dizin, Kaynakça info, idealonline, SOBIAD** indeksleri tarafından taranmaktadır.

TÜRKOLOJİ DERGİSİ
26. Cilt, 1. Sayı
İçindekiler

Araştırma Makaleleri

AĞCA, Derya; GYÖRFFY; Güler DEMİROVA, A. Adnan Saygun'un Köroğlu Operası ve Türk Müzik Tarihindeki Yeri ve Önemi (**DOI: 10.53372/turkoloji.1050852**)..... **1-19**

AKÇİT, Betül YALÇINKAYA, Orta Çağda Su Kadını: Thüring von Ringoltingen'in *Melusine* Uyarlaması ve İhanet Motifi Üzerine.(**DOI: 10.53372/turkoloji.1123173**) **20-39**

ÇETİN, Nurullah, Mehmet Akif Ersoy'da Yeniden Diriliş Arketipi. **DOI: 10.53372/turkoloji.1116040** **40-56**

DOĞAN, Ahmet Turan, Türkiye Türkçesi Dil Bilgisinde "Birlikte" Terimi Üzerine. (**DOI: 10.53372/turkoloji.1093960**)..... **57-71**

KÜÇÜK, Murat, Mehmet Âkif Ersoy'un Kur'an Mealinin Dil Özellikleri (**DOI: 10.53372/turkoloji.1116672**)..... **72-101**

MERCAN, Meryem, Mehmed Âkif'in Safahat'a Yansıyan Yakın Çevresi (**DOI: 10.53372/turkoloji.1119668**)..... **102-123**

TEPEBAŞI, Ayşe, Arif Nihat Asya'nın Mensur Şiirleri (**DOI: 10.53372/turkoloji.1123963**)..... **124-146**

USLUER, Fatih, Gurgan Lehçesi Metinleri ve Çevirileri (**DOI: 10.53372/turkoloji.1073736**)..... **147-186**

ÜSTTEN, Aliye USLU,. Mehmet Âkif Ersoy'un Yakın Çevresindeki Önemli Simalar (**DOI: 10.53372/turkoloji.1107923**)..... **187-199**

YEŞİLYURT, Türkan, Melih Cevdet Anday'ın *Ölümsüzlük Ardında Gılgamış* Başlıklı Şiirlerinde Kahramanın Yolculuğu (**DOI: 10.53372/turkoloji.1076231**)..... **200-217**

YÜCE, Sefa, Mehmet Âkif'in Sanat ve Estetik Anlayışı (**DOI: 10.53372/turkoloji.1116429**)..... **218-233**

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi
26, 1 (2022) 218-233 (e-ISSN: 2602-4934)

---------- **Araştırma makalesi** ----------

MEHMET ÂKİF'İN SANAT VE ESTETİK ANLAYIŞI

Sefa YÜCE*

Öz

Mehmet Âkif, hayatı ile eserini birleştiren bir şahsiyettir. Şahsiyet, aynı zamanda kendinde ulvî değerleri toplayan ve her konuda insanlığa örnek olan bir kişiliktir. O, dönemlere ve topluma göre değişmez. Muhiti kendisine uydurur ve toplumun öncüsü olur. Âkif, eserleriyle değerler yaratır ve bu değerleri içselleştirir. Samimidir, gördüklerini ve yaşadıklarını anlatır. Âkif, kendi misyonunu her zaman ve her yerde hakikati ifade etmek olarak görür.

O, birçok meziyete sahip olan bilinçli bir Türk aydınıdır. Âkif, eserlerinde bilim, sanat ve dini bir bütünlük içinde değerlendirir. Hem Doğu hem de Batı kültür ve medeniyetini iyi bilen Âkif, resim ve musikiye büyük bir önem verir. Çocuklarına resim dersi aldırır. Bizde resmin uzun süre yasaklanmasını eleştirir. Ayrıca kendisi Türk ve Batı musikisiyle de yakından ilgilenir.

Mehmet Âkif göre insan olmanın en önemli niteliği ahlaklı olmaktır. O, bu nedenle karakterinden ve prensiplerinden taviz vermez. Şaşaadan kaçar ve kibrin esiri olmaz. Bu çalışmada, Âkif'in sanat ve estetik anlayışı bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirilmeye çalışıldı ve onun farklı özellikleri üzerinde duruldu.

Anahtar Sözcükler: *Mehmet Âkif, Resim, Türk ve Batı musikisi, Şerif Muhiddin, nazım, ahlak ve iman.*

---

* Prof. Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı.

e-posta: sefayuce@gazi.edu.tr

ORCID: 000-0003-0030-5464

Geliş/Received: 13 Mayıs 2022 / 13 May 2022

Kabul/Accepted: 20 Eylül 2022 / 20 September 2022

DOI: 10.53372/turkoloji.1116429

MEHMET AKIF'S SENSE OF ART AND AESTHETICS

Abstract

Mehmet Âkif is a person who combines his life with his work. Personality is also a personality that collects its lofty values and sets an example for humanity in all matters. It does not change according to periods and society. He adapts the neighborhood to himself and becomes the pioneer of the society. Âkif creates values with his works and internalizes those values. He is sincere and tells what he has seen and experienced. Âkif sees his mission as to express the truth at all times and everywhere.

He is a conscious Turkish intellectual with many virtues. Âkif evaluates science, art and religion in a unity in his works. Âkif, knowing both Eastern and Western cultures and civilizations well, attaches great importance to painting and music. He teaches his children painting lessons. He also criticizes the long prohibition of painting. He is also closely interested in Turkish and Western music.

According to Mehmet Âkif, the most important quality of being human is to be ethic. For this reason, he does not compromise his character and principles. He avoids bright and does not become a prisoner of arrogance. In this study, Âkif's sense of art and aesthetics was tried to be evaluated from a holistic perspective and his different features were emphasized.

Keywords: *Mehmet Âkif, Painting, Turkish and Western music, Şerif Muhiddin, poetry, ethics and faith.*

Giriş

Mehmet Âkif, sanat ve estetiğe büyük değer veren bir şahsiyettir. Bu yazı, onun sanat yönünü ele alan bir çalışmadır. Âkif'in gelişim, değişim ve dönüşüm sürecine bakıldığında "bilim, sanat ve din"in bütüncül bir bakış açısıyla zihniyet dünyasına yansıdığı görülür.

Âkif'in estetik tecrübesi, aynı zamanda mistik hayata yürümenin bir tecrübesidir. Bu tecrübede, sorumluluk şuuru ve didaktik bir karakter de taşır. O, hülyaya hapsolmaz, maske takınmaz, dürüst, sahih ve samimi bir şahsiyettir (Topçu 2013:27).

Mehmet Âkif'in gelişim ve olgunlaşma süreci II. Meşrutiyet'ten sonra başlar. O, ilk manzumesi olan *Kur'an'a Hitap*'ı 1895 yılında

yayımlar. Bu dönem, Türk şiirinde yeni bir anlayışın başlangıcıdır. Âkif, Servet-i Fünûncuların, Fransız edebiyatını örnek alan ve edebiyatın istikametini değiştirme çabalarına mesafeli yaklaşır ve onları uzaktan izlemeyi tercih eder. Onun bu yıllarda, Hersekli Arif Hikmet, Samih Rifat, Mahmut Kemal, Musa Kâzım, Ahmet Mithat gibi yazarları etrafında toplayan Halil Edib'in müdürlüğünü yaptığı *Resimli Gazete*'de ilk manzumelerini yayımlaması dikkat çekicidir (Tansel 1945:16-17).

Âkif, şiire başladığı yıllarda klasik edebiyata ilgi duyar. Bu amaçla Acem edebiyatından Hafız ve Sadî'yi merak eder. Onların şiirlerini inceler ve beğendiği şiirleri tercüme eder; Tevfik Fikret'in arkadaşı Naim Efendi vasıtasıyla Servet-i Fünûn'da yayımlar. Asıl onda derin tesir bırakan Sadî'dir. Âkif, Sadî vasıtasıyla sosyal konulara yönelir. Ona göre, Firdevsî'nin *Şehnâmesi*'nde yer alan binlerce beyte karşılık, Sadî'nin sekiz beyitlik hikâyesi daha üstün ve niteliklidir (Tansel 1945:19).

Mehmet Âkif, Batı edebiyatından Dümafis'in de kudretine hayrandır, hatta onu Sadî'ye benzetir: "Ben ne zaman Sadî'yi ansam arkasından Dümafis'i, ne vakit Dümafis'i tahattur etsem yani sıra Sadî'yi bilâ ihtiyar düşünürüm...Sadî'nin küçük hikâyeleri saatlerce beni düşündürdü. Her şeyin az şeyde olduğunu söyleyen Dümafis'in mukaddemesini okuduktan sonra Sadî'deki sırrı sanatı anladım (Edib 1938:26)."

Klasik edebiyatı iyi bilen Mehmet Âkif, Emir Buhari Mahalle Mektebi'nden itibaren Arapçayı mükemmel düzeyde öğrenir. Buna ilaveten Farsçasını da ilerletir. Ayrıca Mülkiye Mektebi İdadisi ile Mülkiye Baytar Mektebi'nde de tercüme yapacak kadar Fransızca öğrenir. Bu sayede Fransız realistlerinin eserlerini inceler ve değerlendirir (Meydan 2015:21). Âkif'te asıl değişimi sağlayan Baytar İbrahim Bey'dir. "Benim sebeb-i hayatım odur" diyen Âkif, onun sayesinde Fransızcasını hem üst düzeye çıkarır, hem de Batı kültürünü yakından tanıma imkânı bulur. Shakespeare, Milton, Bayron ve Anatol Frans'ı okur. Ayrıca Hernani, Jack, Tais, Graziella, Confession ve Quovadis gibi eserleri değerlendirir (Edib 1938:27).

Edebiyatımızda Tanzimat sonrası sosyal konular belirli aralıklarla gündeme gelir. Âkif, Muallim Naci, Ziya Paşa, Tevfik Fikret, İsmail Safa, Ali Ekrem ve Hüseyin Suad gibi birçok şairin tesiri altında kalsa da, zaman içinde kendi olma yolunda ilerler ve olgunlaşır. Ona göre "şiir çok nankördür. İnsan beş sene çalışır, şiirle uğraşır. Sonra beş ay terk etse beş senelik mesaisi heder olur. Daima üzerinde işlemek lâzım (Edib 1938:153)."

Âkif, toplumu aydınlatma amacıyla manzum hikâyeler yazar. Onun 1904 yılında kaleme aldığı *Küfe* bunlardan biridir. Bu manzum hikâyede yaşadığı çevrenin karakteristik unsurları görülür. 1908 ilâ 1910 yılları arasında çok üretken olan Âkif, realist anlayışla birçok manzum hikâye kaleme alır. O, bu manzum hikâyelerinde hem sorunları ortaya koyar, hem de çözüm yolları önerir (Tansel 1945: 31-34).

Ona göre edebiyat, sosyal sorunları gündeme getirmeli ve bu konuda vasıta olmalıdır: "Benim şiirimde böyle yüksek hayaller bulunmaz. Ben şiirde hayale dalmam. Ben adî şeylerden bahsederim. Meselâ bu, taş. Ona taş derim. Tahta demem. Eşyanın hakikatlerini hayal kuvvetiyle değiştirip üstün bir şekle koymam. Her şeyi olduğu gibi görür, göründüğü gibi tasvir ederim. En fukara muhitlere gider, onları bir ressam gibi aynen tespit etmeğe çalışırım. Benim şiirimi beğenenler varsa bundandır (Edib 1938:168)"

Âkif'in Şiir Anlayışı

Âkif'in realist anlayışında, şiire konu olan ve şiir planında yer alan bütün unsurlar tablo hâlinde verilir. Bu tablo içinde "şehri, insanı, sokağı, kahvesi, bütün sefaletiyle bir toplumun, şark ülkelerinin acı manzaraları ve bütün aydınlığı ile gösteren gün ışığı. (...) Tarihin belli bir döneminde, en trajik şartları yaşayan Müslüman bir milletin hâli Âkif'in şiirine girer; aynı şekilde toplum ve hayat, sosyolojik bir gerçek olarak tarihi ve aktüel şartlarıyla şiirin konusu olur (Karakoç 2015:39)."

Uzun süren savaşlar ve ekonomik sorunlar Türk milletini derinden sarsar. Bu durum Mehmet Âkif'i de üzer. Bir aydın ve şair olarak sorumluluk duygusu ile hareket eder. Hiçbir zaman gerçekleri örtbas etmez. O, toplumla bağı olmayan bir sanat anlayışının geçerli ve tutarlı olmadığını düşünür. Ona göre sanatın istikametini belirleyen unsur, milletin içinde bulunduğu durumdur.

Sanatın görevi, milletin içinde bulunduğu sorunları dile getirmeli ve onu yansıtmalıdır. Âkif, sanatı bir süs unsuru olarak görmez. Bu konuda şunları söyler: "Şiir için edebiyat için çerez diyenler var. Karnı tok, sırtı pek milletlere göre bu söz belki doğrudur. Lâkin bizim gibi aç, çıplak milletlere süsten, çerezden evvel giyecek, yiyecek lâzım. Onun için ne kadar süslü, ne kadar tatlı olursa olsun, libas hizmetini, gıda vazifesini görmeyen edebiyat bir şey söylemez (Yetiş 2011:72)."

Âkif, başarının ölçütünü çalışmak olarak belirler. Sanat ve özellikle şiirde çalışmak önemli bir yer tutar. O, kadim şiirimizde, Fuzulî'nin "İlimsiz şiir, temelsiz duvara benzer." ifadesinden hareketle, şiirde ilhamın az olduğunu belirtir ve bu konuyla ile ilgili şu değerlendirmeyi yapar: "Şiir çalışmakla, uğraşmakla olur. Zannederler ki şair tabiat

karşısında oturur, ilhamlarını toplar, hemen kalemi eline alarak şiirini yazar. Hiç de öyle değil. Odaya kapanıp ter dökecek, düşünecek, yorulacak, uğraşacak. Yüz ter dökerek bir beyit meydana gelir. Ben manzaraları odama getirir, orada kafa yorarım. Ter döker, dört duvar arasında şiirimi yazarım. Ben şiir yazmadan önce çok düşünürüm. Tam bir mühendis gibi, bir mimar gibi (Edib 1938:164)."

Âkif, nesir ile nazmı karşılaştırır ve şairin avantajlarının daha fazla olduğunu düşünür. Çünkü şairin elinde işini kolaylaştıracak bazı enstrümanlar vardır, vezin ve kafiye gibi. Fakat, nesir için aynı şeyleri söylemek mümkün değildir. Bu iki türün gelişim çizgisine bakıldığında nesrin şiire göre daha geç geliştiği görülür. İlk çağlardan itibaren destanlar, hatta tiyatro eserleri manzum yazılır. Nesrin yaygınlaşmadığı dönemlerde, sözel kültürün gelecek nesillere aktarımında nazım önemli rol oynar. Kadim kültürümüz incelendiğinde nazmın, nesre göre daha gelişmiş olduğu da bir gerçektir. Pek çok edip gibi Âkif de tercihini nazımdan yana yapar. Kendisini bu vadide daha başarılı bulur.

Mehmet Âkif, hakikati dile getiren bir şahsiyettir. Fildişi kulede yaşamaz, daima toplumun içindedir ve kendini toplumun bir parçası olarak görür. Ona göre edebiyat toplumun sözcüsü olmalıdır. Çünkü her milletin ve toplumun kendine özgü şartları vardır. Ayrıca edebiyat bir milletin duygu ve fikir dünyasını yansıttığı için de millî bir karakter vasfı taşır. Âkif, edebiyatı estetik hazzın bir sözcüsü olarak görmez. Çünkü sanatta estetik haz, sorunları olmayan toplumlar için geçerli olabilir. Âkif, edebî anlayışını şu temel ilkeler etrafında toplar:

1. "Hele 'sanat sanat içindir' gibi yüksek nazariyeler bizim idrakimizin pek fevkindedir.

2. Biz edebiyatın vatanı olduğuna iman edenlerdeniz. O sebepten hiçbir milletin edebiyatını kendimize mal etmek istemeyiz. Şarklılar her şeyde olduğu gibi edebiyatta da pek geri, Garplılar her şeyde olduğu gibi edebiyatta da pek ileri. Biz onların edebiyatından yalnız sanat cihetiyle istifade etmek isteriz. Yoksa ecnebi emtiasını yerli meta yerine satmak istemeyiz. Eserlerimiz kaba sabadır, lâkin yerli malıdır.

3. Biz edebiyatta ahlâki, içtimaî bir fayda bekleriz. Bizim içtihadımıza göre, edepsizlik başladığı yerde edebiyat biter.

4. İçtimaî dertlerimizi dökmek, yaralarımızı açıp göstermekten çekinmeyiz. Meramımız, kendimizi değil, maskaralıklarımızı maskara etmektir. El birliği ile insanlığa yürümek isteriz.

5. Bizim için halka söyleyecek eserler lâzım. Altı yüz seneden beri yalnız havası düşüne düşüne avam olmuş gitmişiz.

6. Sade yazmak bizim için asıldır. Ne zaman bu asıldan ayrı düşmüşsek, mutlaka mecbur kalmışız.

7. Hele dilimizin şivesini hiçbir ecnebi ayağa çiğnetmeyeceğiz. Zira şu hakikate iyice inanmışız ki, dilsiz millet gibi şivesiz dil de yaşayamaz. Her dil, kendi fıtrî şivesi dairesinde terakki eder. Lisanın şivesine uymayan eserler mahdut bir halk arasında bir müddet yaşar, lâkin sonradan ölür gider (Edib 1938:28-29)."

Mehmet Âkif, edebiyatın millî olması gerektiğini dile getirir. Ona göre millî edebiyat, bizi ve milletin hayatını anlatan edebiyattır. Bu demek değildir ki, sanatta ve özellikle edebiyatta başka milletlerden faydalanmamalı. Âkif, Batı edebiyatının ileri olduğunu kabul eder ve onun teknik yönünün alınmasını ister: "Onun asıl kudreti bu duyduklarını, yaşadıklarını ve içinde kopan fırtınaları büyük bir maharetle ifade edebilmesindedir. Ama hiçbir zaman bayağılaşmaz, asaletinden ve kendi olmaktan başka bir şey kaybetmez. Bu bakımdan o sanatta, edebiyatta millîlik ve asaleti ilk prensip olarak kabul eder (Yetiş 2011:79)."

Ona göre bizde eksik olan yönlerden biri de plansızlıktır. Eski divanların çoğunun doğru dürüst planı yoktur. Bu plansızlık, kadim şiirimizin önemli simaları Fuzulî, Nabî, Şeyhislâm Yahya ve Şeyh Galib'de de görülür. Âkif, yazmadan önce planlar, gözlem yapar, gündelik yaşamı ve toplumun yaşadığı olayları detaylı inceler. Gördüklerini bir ressam gibi tasvir eder, bir sosyolog gibi değerlendirir. O bu konuda şunları söyler: "Benim şiirlerimi beğenenler varsa bundandır. Bence en güzel yazdığım eserlerden biri 'Mahalle Kahvesi'dir. Çünkü o şiirde, bir mahalle kahvesinde olan şeyleri, olduğu gibi görürsünüz. Hatta muayyen bir kahveyi tasvir ettim. Kahve sahibine o şiiri okudukları zaman:-Bu herif, muhakkak böyle kahvelerde yetişti, demiş. Benim şiirlerimin bir vasf-ı mümeyyizi işte budur. Her şeyi olduğu gibi görmek ve göstermek (Tansel 1945:194)."

MAHALLE KAHVESİ

.....

Çamurlu bir kapı, üstünde bir değirmi delik

Önünde tahta mı, toprak mı? Sorma, pis bir eşik.

Şu gördüğüm yer için her ne söylesem câiz;

Ahırla farkı: o yemliklidir; bu yemliksiz!

Zemîni yüz sene evvel döşenme malta imiş...

.....

Tavan açık kuka renginde; sağlı sollu duvar,

Maun cilâsına batmış tütünle nargileden;

Duman ocak gibi çıkmakta çünkü her lüleden,

Dikilmiş ortaya boynundan üstü az koyu al,

Vücudu kapkara, leylek bacaklı bir mangal.

.....

Oturmadan içi yağ bağlamış bodur masanın,

Yayılmış üstüne birçok kâğıt ki, oynayanın

Elinde yağlı meşin zanneder görünce adam.

Ya tavlanın kiri? Kaabil değildir, anlatamam.

.....

Âkif, Türk edebiyatının istenilen düzeye gelemediğinin bilincindedir. O, geçmiş ile bugünü karşılaştırır. Ona göre bizdeki şiir ve edebiyat sis parçalarından başka bir şey değildir. Sanatın ve özellikle şiirin büyük bir emeğin ürünü olduğunu belirten Âkif, "şiir çok nankördür. İnsan beş sene çalışır, şiirle uğraşır. Sonra beş ay terk etse beş senelik mesaisi heba olur. Daima üzerinde işlemek lâzım. Şiir karın doyurmaz (Edib 1938:153)."

Âkif, nazmın teknik yönünü de çok iyi bilir. Kaleme aldığı manzum hikâyelerinde aruz vezni ve kafiyeyi başarıyla uygular. Safahat'a bakıldığında bu iki enstrümanı ustalıkla kullanır. Aslında o, bir örümcek gibi manzum hikâyelerinin ağını dikkatle örer. Onun şiir süreci, her şeyin sabırla ilmik ilmik dokunduğu bir çalışmanın ürünüdür.

Âkif, ömrünün otuz yılını sanata verir. Bu otuz yılın içinde onun hem mutlu ve hem de hüzünlü olduğu yılları vardır. O, yazarken memnun olan fakat yayımlandıktan sonra pişman olan bir psikolojiye sahiptir. Manzumeye başlamadan önce çok düşünür ve sürekli dener. Bir süre sonra yazdıklarının üzerine çizer ve beğenmez. Bunda kendini beğenmeme, enaniyete kapılmama anlayışı vardır. O, objektif olan biridir. Eksik ve iyi yanlarını gayet iyi bilir (Cemal 1990: 261-263)

Onun en belirgin özelliği, şiirle düşünmeyi edebiyatımızın gündemine getirmiş olmasıdır. Âkif, Safahat'ında şiir ölçüleri içinde düşünür, Türk milleti ile ilgili umut ve umutsuzlukları anlatır. Bu anlatış, kronolojik bir sıra takip eder. Eserinde, safha safha bir neslin dramı dile getirilir. Bunun temel ölçütü toplumun değerlerini bilmekten geçer.

Âkif'in sanat estetiğinin asıl yapı taşlarından biri ahlâk, biri de imandır. O, ahlâksız edebiyatın düşmanıdır. Taklit yoluyla meydana gelen bugünkü edebiyatta miskinlik ve ahlâki zafiyet vardır. Ona göre, bundan kurtulmak için edebiyatımız kozmopolit anlayışı terk etmelidir. Ayrıca ahlâksızlık hilkatin ahengini bozmaktır: "Bir sanat adamı ahlaksızlığa bir tenasüpsüzlük, bir biçimsizlik diye bakmalıdır. Yani ahlâksızlık, bir şair için, kâinatın, hilkatin âhengine bir tecavüz; bir musikisizlik, bir ses pürüzü, bir nağmeler tenafürü olmalıdır. Hilkatin cihanşümul bir vezni, bir âhengi, âdeta bir aruzu vardır. Kâinat kanunlarının akışındaki bir aruz... Ahlâksızlık bunu bozan şeydir; sanatkâr bu türlü düşünmeli. (...) Maneviyat kelimesi maddiyatımızın edebiyatıdır. İnsanlar maddiyatla yaşar. Hiçbir ahlâk kaidesi bir enflüenza (grip) kadar kuvvetli değildir:

Bu hissizlikle cemiyet yaşar derlerse pek yanlış:
Bir ümmet göster, ölmüş maneviyat ile sağ kalmış?

Bir millet yalnız bir tek şeyle yaşar demek yanlıştır. Sen bir millet maneviyatıyla yaşar dersin. Ben de çıkar, bir millet büyük sanayi ile yaşar derim (Cemal 1990:233-234)." Âkif'in ilham kaynaklarından biri de imandır. Bu da kaynağını Kur'an'dan alır. Kur'an ise ilmi ve okumayı emreder. Onun birçok manzum hikâyesi insanın zafiyetini konu edinir. Zafiyetten kurtuluşun çaresi olarak da imanın önemini vurgular. Âkif'e göre, iman aynı zamanda samimiyetin ifadesidir.

O, iman zafiyetine sebep olarak cehaleti, tembelliği ve ataleti görür. Bu da okumamak ve ilme önem vermemenin sonucudur:

.....

Bizler ki bu müdhiş, bu muazzam cereyanla,
Uğraşmadayız... Bak, ne kadar çılgınız anla!
Uğraş bakalım, yoksa işin hey gidi şaşkın!
Kurşun gibi sür'atli, denizler gibi taşkın,

Bir çağlayanın menba-ı dehhâsına doğru,
Tırmanmaya benzer yüzerek başka değil bu!
Ey katre-i âvâre, bu cûşun bu hurûşun
Âhengine uymazsan, emin ol, boğulursun!
Yıllarca, asırlarca süren uykudan artık,
Silkin de muhîtindeki zulmetleri yak, yık!
Bir baksana:gökler uyanık, yer uyanıktır;
Dünyâ uyanıkken uyumak maskaralıktır!
Eyvâh! Bu milletlere sensin yine illet...
Ey derd-i cehâlet, sana düşmekle bu millet,
Bir hâle getirdin ki, ne din kaldı, ne nâmus!
Ey sîne-i İslâm'a çöken kapkara kâbus,
Ey hasm-ı hakîkî, seni öldürmeli evvel:
Sensin bize düşmanları üstün çıkaran el! (Ersoy 1932:217-218)

Âkif, Safahat'ında pek çok problemin sebebini eğitimsizlik olarak görür. Çözümün de mahalle mektebinden başlayarak yine eğitimle düzeltilebileceğini belirtir. O, çalışmanın önemine inanır ve milletin ancak çalışmayla varlığını devam ettirebileceğine düşünür. Çalışmak aynı zamanda insan oluşun, insanın varoluşunun temel itici gücüdür. Ona göre tembellik, insan yaratılışının temel yapısına, hükümlerine isyan anlamını taşır (Çetin 2012:18).

Mehmet Âkif, olumsuzlukları, yanlışları tekrarlamaktan usanmaz. O, şiir estetiğinde çeşitli anlatım tekniklerini deneyerek bunları milletimize sergiler. Hikâye etme, canlandırma ve tasvir etme konusunda çok başarılıdır. Asıl onun başarılarından biri de konuşma dilini ustalıkla şiire taşımasıdır. Onun Safahat'ında konuşan, milletin kendisidir. Bu dil, toplumun her kesiminin konuştuğu dildir. "Her memleket, nasıl kendi tabiî hududu dahilinde ilerlerse, her dil de kendi fıtrî şivesi dairesinde terakki eder." Âkif, gördüğü ve duyduğu gibi söyleyen bir şairdir. Bu yönüyle memleket gerçeği ilgili her unsuru onun manzum hikâyelerinde bulmak mümkündür (Yetiş 2011:113).

Âkif, şiirinde imaj oluşturmaz. Çünkü edebî sanatlara mahkûm ve onun esiri olmak istemez. Şiirin konusunu gündelik hayattan almasının

bunda büyük payı vardır. O, şiirine iki farklı pencereden bakar. Hem anlatır hem de kendini eleştirir. Bu yönüyle kimseye benzemek istemez ve kimseyi de taklit etmeye çalışmaz. Mithat Cemal'in ifadesiyle "bu şahsî nazmı yapmak için kullandığı vasıtalar bu nazmın yüzde doksan kıymetini, yüzde on kusurunu teşkil eder. Altı yüz senelik mısraı kaskatı olmaktan kurtarmak için ne yapacağını düşünürken, en evvel Türkçeyi bulur (Cemal 1990:298).

Âkif'in Resim ve Müziğe İlgisi

Mehmet Âkif, estetik zevki gelişmiş bir şahsiyettir. Resim ve müziğin ne kadar önemli olduğunu bilir. Bizde resmin istenilen düzeye ulaşamamasından yakınır. Aynı durum Yahya Kemal için de geçerlidir. Resim olmaması nedeniyle cedlerimiz ve abide şahsiyetlerimizin görünümünden mahrum kaldığımızı belirten Yahya Kemal, bu durumun aynı zamanda nesrimizin gelişimine de mâni olduğunu belirtir. Âkif de edebiyatımızda gerçekçi tasvir olmamasının sebebini eski kültürümüzde resmin olmayışına bağlar:

"Edebiyatımızın tasvir hususunda bu kadar geri kalmasında bizde resmin fikdanı da sebep gösterilebilir. Evet, eğer vaktiyle bizde de ressamlık olsaydı, belki şairlerimiz musavvirliğin kıymetini anlayarak biraz da bu türlü, yani gördükleri gibi yazmaya çalışırlardı (Meydan 2015:63)." Bizde resim, Tanzimat sonrası gündeme gelir ve Servet-i Fünûn döneminde resme ilgi giderek artar. Âkif, resmin dini gerekçelerle yasaklanmasının doğru olmadığını düşünenlerden biridir. Bu sebeple kızı Suat Hanım, Nazım Hikmet'in annesi Celile Hanım'dan özel eğitim alır. Ayrıca Rus Yahudisi Feldman ile Celile Hanım'a kendi portresini yaptırır (Meydan 2015:63). Âkif, manzum tasvirlerinde bir nevi resim çizer. O, bu tasvirlerinde hâkim çizgiyi yakalayan bir ressam gibidir. Oflu Hoca'yı anlatan mısralar bunun bir göstergesidir:

Önü göçmüş sarığın, arka taraf vermiş bel;
Çağlıyor püsküle baktım, üzerinde tel tel.
Saçak altında o gözler uzanan kaşlardan;
İki şimşek dolu gök sanki, yanarsın baksan!
Sonra hendekler açılmış gibi kat kat alın;
Hani, bin parça olur, düşmeye görsün, nazanın!
İri burnundan inip savruluyor çifte duman,
El ayak bağlı solurken bu kıyılmaz arslan.

Kara yel indire dursun tipi, yağmur, kar, kış;
Hoca çıplak, yalnız çok senelerden kalmış,
Yanı yırtmaçlı bir entarisi var sırılsıklam,
Akıyor dört eteğinden hani biçâre adam.

(Safahat, VI. s.414)

Âkif, gençlik yıllarından itibaren musiki ile meşgul olur ve musiki üstatlarının meclislerinde bulunur. Neyzen Tevfik'ten ney dersleri alır ve ney üfler. Kardeşi Şefik'le meşk eder. Klasik müziğin birçok ağır şarkılarını bilir ve ayrıca önemli üstatlarını tanır. Tamburî Ali Efendi, oğlu tamburî Aziz, İzmirli Hafız Ahmet, Bursalı Hafız Emin ile beraber olur, onlarla musiki sohbetleri yapar. Âkif, Ankara'da bulunduğu günlerde Mevlevi Dede Efendi'ye gider, bazen de onu Taceddin Dergâhı'na çağırır ve ondan ney üflemesini rica eder.

Mehmet Âkif, musiki ilgili bir değerlendirmesinde "edebiyatımız, Tanzimat'tan sonra, musikimiz Tanzimat'tan evvel!" der. O, dinlemesini seven bir şahsiyettir. Güzel sesli arkadaşları gelince onlara ya bir gazel, ya bir şarkı, ya bir kaside yahut da bir ilâhi okutur. Ona göre "insanlar, eserlerin en güzellerini okurlar, okuduklarının en güzellerini akıllarında tutarlar, bunların da en güzellerini anlatırlar ve insanları dinlemek faydalıdır (Cemal 1990:187)."

Âkif'in "Bülbül" şiiri, Ali Rifat Bey tarafından bestelenir. Güfteyi Samih Rifat'ın oğlu Hatifî Bey İstanbul'dan getirir. Hayrettin Bey de güfteyi geçer ve okur. Hatta Âkif için bir konser planı yapılır, fakat konser işlerin yoğunluğu nedeniyle gerçekleşemez. O, İstanbul'da tamburi Aziz Efendi'den Koskoda Konağı'nda tambur dinler, onun bestelediği şarkıları beraber icra etmeye çalışırlar. Bu şarkılar içinde Âkif en çok tamburi Ali Efendi'nin hicaz makamında bestelediği:

Şimşiri nigâhımla uruldum ciğerimden;
Cana dökülen kanlara bak dîdelerimden!
Cellâdı kaza rahme gelir şerhalarımdan;
Cana dökülen kanlara bak dîdelerimden!

bu şarkıyı beğenir. Bu meşk ortamı içerisinde Âkif'in sevdiği ilahiler de vardır. Onun dilinden düşürmediği ve çok sık tekrarladığı ilâhilerden biri de "Neyleyim?"dir:

Gözüm ki kana boyandı, şarabı neyleyeyim,
Şarabı neyleyeyim?
Ciğer ki ödlere yandı, kebabı neyleyeyim;
Kebabı neyleyeyim?
Ne yâre yaradı cismim, ne bana bilmem hiç!
İlâhi bu bir avuç türabı neyleyeyim?
Türabı neyleyeyim?

Âkif, bu ilâhiyi okurken heyecanlanır ve yakın arkadaşlarına hissederek okur (Edib 1938:92-93). O, Şerif Muhiddin'in "sanatın yüzde doksan dokuzu terdir, yüzde biri ilham"dır sözünü çok beğenir ve sıkça tekrarlar. Bu vecize, bir nevi onun kişiliğini yansıtır. Âkif, Şerif Muhiddin'i büyük bir musiki dehası olarak görür. Onun Çamlıca'daki köşkünde ud dinledikçe mutlu olur ve sıkıntılarını unutur. Âkif'in belirgin özelliklerinden biri de yemekten sonra gramofon dinlemesidir. O, sevdiği Şerif Muhiddin'in plaklarını çalar, daha sonra da tamburi Cemil Bey'in plaklarını tercih eder. Özellikle taksim ve saz semaileri onu mest eder. Âkif, Batı müziğini iyi bildiği için Şerif Muhiddin'den bilgi alır. Ayrıca onun köşküne gelen Batılı musiki üstatları ile tanışır. Bunlardan biri keman virtüözü olan Macar Charles Berger, diğeri de Godowski'dir. Özellikle Berger'den Bach'ın 'Chaconne'unu dinlemekten büyük bir zevk alır, bu müziği birkaç kez söylemesi için ricada bulunur. Buradan da anlıyoruz ki, Âkif, sadece Türk müziği ile ilgilenmez, aynı zamanda Batı müziğini de yakından takip eder.

Mehmet Âkif, Mısır'da bulunduğu yıllarda Şerif Muhiddin'e bir mektup yazar, mektupta: "...Nihâvend semîiye çok memnun oldum. Ümid ederim ki dördüncü hanesi de bitmiştir. Bakalım ne zaman dinlemek nasip olacak. Düz mü? Yoksa güç; yerleri çokça mı? Herhalde yepyeni bir şey olduğuna şüphe yok (Özcan 2011: 477)."

Âkif, alaturka ve alafranga musikiyi karşılaştırırken çok sesli müziğin önemine dikkat çeker. Hayatının son yıllarına doğru da enstrümantal müziğe ilgi duyar. O, bu konuda Prenses Emine Abbas Halim'e 16 Aralık 1936 tarihinde yazdığı mektupta şunları söyler:

"Paris'te iken dünyanın en büyük sanatkârlarını dinlediniz; ne mutlu size! Bendeniz son zamanlarda hanende musikisinden âdeta iğrenir gibi oldum. İnsanın hisleri türlü türlüdür ve müphemdir. Lâkin en zengin, hattâ en limitsiz olan musikiyi 'güfte' namı verdikleri anlaşılmaz saçma şarta kalkışmak şu seslerden, şu nağmelerden mutlaka şu yolda mütehassis olacaksınız demek, bendenizi çok sinirlendiriyor. Tabiî ilâhiyyat bahsimizden hariç. Bundan vaktiyle duyduğum zevki, vecdi şimdi de duyuyorum (Cemal 1990: 192)."

Mehmet Âkif'in pek çok şiiri bestelenir. Bunlar arasında hiç şüphesiz "İstiklâl Marşı"nın ayrı bir önemi vardır. TBMM'nin 12 Mart 1921'de millî marş olarak kabul etmesi üzerine, bu marş için Maarif Vekâleti bir beste yarışması açar. Yarışma sonucu elli beş adet beste gelir. Bu bestekârlar: Ali Rıfat (Çağatay), Ahmed Yekta (Madran), İsmail Zühdü, Rauf Yekta Bey, Mehmed Zâti (Arca), Kâzım (Uz), Mustafa (Sunar), Halit Lem'i (Atlı), Abdülkâdir (Töre), Muallim İsmail Hakkı Bey, Hüseyin Sadettin (Arel), Hasan Basri (Çantay), Osman Zeki (Üngör)'dür. Gelen besteler bir komisyon tarafından değerlendirilir. Bunlar arasından Ali Rıfat Bey'in acemaşiran makamındaki bestesi İstiklâl Marşı'nın güftesi olarak kabul edilir. Bu güfte 12 Temmuz 1923'ten 1930 yılına kadar İstiklâl Marşı olarak çalınıp söylenir. Aynı yıl "İstiklâl Marşı" Cumhurbaşkanlığı Musiki Heyeti Şefi Osman Zeki (Üngör) tarafından tekrar bestelenir. Bugün okunan Osman Zeki Güngör'ün İstiklâl Marşı bestesidir.

Mehmet Âkif'in şiirlerini besteleyenler arasında Ali Rıfat Bey'in ayrı bir yeri ve değeri vardır. Safahat'ın yedinci kitabı "Gölgeler" de yer alan:

Bütün dünyaya küskündüm, dün akşam pek bunalmıştım;

Nihayet bir zaman kırlarda gezmiş, köyde kalmıştım.

mısralarıyla başlayan ve Bursa'nın Yunanlılar tarafından işgal edildiği günlerde yayımlanan "Bülbül" adlı şiir, Ali Rıfat Bey tarafından dört ayrı makamda bestelenir ve bu eser ilk kez 29 Ekim 1921 tarihinde kendi yönettiği koro tarafından çalınıp okunur. Âkif, bu beste ile ilgili olarak 21 Teşrîn-i sânî tarihli mektubunda şunları söyler: "Naçiz eserim hakkında Ali Rıfat Bey'in gösterdiği iltifattan dolayı cidden kendilerinin minnettarıyım. Hususiyle bizim musikimizde yepyeni bir beste ortaya koydukları için gelecek nesiller, sanatlarına karşı kıyamete kadar fazl-ı tekaddümü (öne geçmenin şerefini) muhafaza

edeceklerdir." Daha sonraki dönemlerde de Âkif'in şiirleri bestelenmeye devam edilir. Başta Sadettin Kaynak, Şerif İçli, Akın Özkan, Rüştü Eriç, Cahit Öney, Ali Nihat Karamemişoğlu, Mustafa Cahit Atasoy, Yıldırım Gürses, Cinuçen Tanrıkorur, Zeki Altun, Âmir Ateş, Osman Nuri Özpekel adı geçen bestekârlardan bazılarıdır (Özcan 2011:475-488)."

Mehmet Âkif, kendi olan ve kendini inşa eden bir şahsiyettir. O, her zaman ölçülü ve itidalli olmayı tercih eder. Onu önemli kılan vasıflarından biri de her zaman mütevazı olmayı tercih etmesidir. Ona göre:

1.İnsanın bir gayesi olmalı, ona odaklanmalı, farklı konular içinde dağılmamalıdır.

2.İnsan, iki şey bilmelidir; biri haddini, diğeri de hesabını. Ben haddimi bilirim, ama hesabımı bilmem.

3.Şöhret, beylik malı gibidir, kapanın elinde kalır (Cemal 1990:325).

Mehmet Âkif'in sanat ve estetik anlayışı ile ilgili belli dönemlerde farklı değerlendirmeler yapılır. Bu değerlendirmelerden biri de vefatından iki ay on beş gün sonra Yeni Adam gazetesinin 11 Mart 1937 tarihli 167. sayısında Mehmet Âkif konulu yapılan bir anket çalışmasıdır. Bu ankete yirmi iki şair ve yazar katılır. Bunlar: Abdülhak Hamit Tarhan, Peyami Safa, İsmail Hami Danişmend, Şükufe Nihal, Sabiha Zekeriya Sertel, Ahmet Hamdi Tanpınar, Burhan Toprak, Burhan Belge, Yaşar Nabi Nayır, Suphi Nuri İleri, Sabahattin Ali, Falih Rıfkı Atay, Nurettin Artam, Sadri Ertem, Kerim Sadi, Orhan Seyfi Orhon, Yusuf Ziya Ortaç, Raif Necdet Kastelli, Nurullah Ataç, İlhami Bekir Tez ve Hüseyin Nihal Atsız'dır. Gazetenin ankete dahil etmediği şair ve yazarlar da dikkat çekicidir: Yahya Kemal Beyatlı, Mithat Cemal Kuntay, Hasan Basri Çantay, Ahmet Hamdi Akseki ve Necip Fazıl Kısakürek'tir.

Yeni Adam gazetesi, Mehmet Âkif'le ilgili yedi anket sorusu belirler. Bu sorulardan biri onun şairliği ile ilgili, diğeri de onun Türk inkılâbına hizmetine yöneliktir. Ankete katılan bazı isimler, sorulara samimi cevap vermekten kaçınır, bir kısmı da Âkif'le ilgili olumsuz görüş belirtir. Onunla ilgili olumlu görüş bildirenler: Sadri Ertem, Kerim Sadi, Yusuf Ziya Ortaç, Raif Necdet Kastelli, Hüseyin Nihal Atsız ve Faruk Nafiz Çamlıbel'dir (Günaydın 2018:9-78).

Mehmet Âkif'le ilgili değerlendirmelerin belli dönemlerde konjonktürel bir bakış açısını yansıttığı görülür. Bu bir ahlâk sorunudur, Âkif, dönemlere göre değişmez. Onun büyük bir şahsiyet olduğu

eserleri okundukça ve değerlendirildikçe daha iyi anlaşılıyor. Âkif, Türk milleti için çalışır ve kendisini ülkesine adar.

Sonuç

Mehmet Âkif, toplumla sanat arasında bir bağ kurar. Sanatı toplumdan ayrı düşünmez. O, bir aydındır ve zihniyet dünyasını bu bilince göre oluşturur. Ona göre aydın sorumluluk sahibidir. Fildişi kulesinde yaşayamaz. Sanatın işlevi sadece hayal ve duygu unsuru değil, aynı zamanda toplumu bilinçlendirme işidir. Âkif, eserlerinde tespit ve gösterme işi yapmaz, aynı zamanda çözüm de önerir. Ona göre pek çok sorunu olan bir toplumda "tasannu" yapılamaz. Çünkü "tasannu" sorunlarını çözmüş bir toplumlar içindir.

Âkif, kendini çok iyi yetiştirir ve kritik dönemlerde önemli görevler üstlenir. Bunun için türlü zahmetlere, zorluklara göğüs gerer. Aynı zamanda hiçbir zümre ve kişiye boyun eğmez. Hiçbir dönemde de karakter aşınmasına uğramaz. Hayatının otuz yılı, kendini geliştirme süreci içinde geçer. Çalışkandır, eserlerinde sürekli çalışmanın önemini vurgular. Edebiyata verdiği değer kadar resim ve musikiyi de önemser. Hem Doğu hem de Batı medeniyetini iyi bilen Âkif, realisttir. O, hakikati dile getirmekten hiçbir dönem kaçınmaz.

Mehmet Âkif, bilim ve sanatımızı Batı ile karşılaştırır. Arızalarımızı, hatalarımızı ve noksanlarımızı nesnel olarak değerlendirir. O, bir toplumun ilerlemesi için çalışmanın, planlı ve ahlaklı olmanın gerekliliğine inanır.

KAYNAKÇA

ÇETİN, N. (2012). *Emperyalizme Direnen Türk: Mehmet Âkif Ersoy,* Ankara: Akçay Yay.

EDİB, E. (1938). *Mehmed Akif Hayatı, Eserleri,* İstanbul: Asârı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı.

GÜNAYDIN, Y.T. (2018). *Şair Mehmet Âkif İçin Memleketin Fikir ve Edebiyat Adamları Ne Diyor?,* İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, İstanbul: Kopernik Yayınları.

(KUNTAY), M.C. (1990). *Mehmet Akif,* Ankara: Türkiye İş Bank. Yayınları.

KARAKOÇ, S. (2015). *Mehmed Âkif,* İstanbul: Diriliş Yayınları.

MEYDAN, S. (2015). *Öteki Mehmed Âkif Vaiz*, İstanbul: İnkılâp Yayınları.

ÖZCAN, N. (2011). *Mehmed Âkif ve Musiki, Mehmed Âkif Ersoy*, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bak. Yayınları.

TANSEL, F.A. (1945). *Mehmed Akif Hayatı ve Eserleri*, İstanbul: Kanaat Kitabevi.

TOPÇU, N. (2013). *Mehmet Âkif*, İstanbul: Dergâh Yayınları.

YETİŞ, K. (2011). *Bir Mustarip Mehmet Akif Ersoy*, Ankara: Akçağ Yayınları.